

ZDRAVSTVENA SKRB ZA PODEŽELJE v 18. in 19. STOLETJU

VIKTORIJAN DEMŠAR

Mislim, da je prav edinstveno za slovensko podeželje, kar je zanj storil človekoljubni Peter Pavel Glavar tudi v zdravstvenem oziru poleg že znanih njegovih prizadevanj za zdravno kulturno, versko in gospodarsko rast slovenskega človeka v 18. stol.

S svojim zgledom je pokazal, kako je treba skrbeti za zdravje. Ko je že bil upravitelj gosposčine malteškega viteškega reda v Komendi, je dal skopati 1749. leta na dvorišču zunaj komendske graščine 29 m globok vodnjak, da bi imeli zdravo izvorno vodo, ki so jo pogrešali v graščini kakor večinoma tudi drugod v okolici, zlasti v Mostah in Suhadolah. Uporaba vode iz krajevnih potokov, kjer se je napajala tudi živina, je povzročala večkrat huda obolenja, zaradi katerih so včasih množično umirali (znano je za leto 1757). Pa tudi živinska kuga se je rada pojavljala.

Glavar je ta svoj vodnjak, ki še obstoja in je uradno zaščiten, uporabljal tudi za hladilnik v vročih poletnih dneh. Ko je ta razgledani mož kot župnik obsežne komendske župnije (3.000 duš) obiskoval svoje župljane in prav vse hiše te župnije, h kateri so tedaj spadale tudi Tunjice, Zapoge in Pšata na Cerkljanskem, je videl pomanjkanje higijene v premnogo nezdravih bivališčih, zlasti med lončarji. V isti sobi se je izdelovala glinasta posoda, pozimi tudi sušila in v istem prostoru so zlasti pozimi spali zdravi in bolni. Tudi zdrave vode mnogokje ni bilo. Tem ljudem je hotel pomagati, posebej bolnim, o čemer bo še govor. V vseh zadevah je bil svojim ljudem najboljši svetovalec. Tako s svojim zgledom, s poučno besedo pa tudi s finančno pomočjo (kar je razvidno iz njegovega prvega testamenta leta 1752).

Večkrat je bila v času njegovega delovanja v Komendi živinska kuga, zlasti še leta 1761, ko je samo v Suhadolah poginilo čez 100 glav goveje živine, pa tudi v Mostah, na Križu in Gmajnici je večji del živine zbolel, v graščini pa je bilo vse zdravo, ker se je pazilo na higieno kot trdi tedanji kaplan Zagoričnik v pismu z dne 15. 9. 1761, ki ga je poslal P. P. Glavarju, tedaj bivajočemu v Rimu: »Omnia sunt sana, praeservativa tamen adhibentur sollicitate ac stabula sunt occlusa«, Radi so uporabljali apno za beljenje hlevov in pri zakupu poginule živine.

Leta 1766 se je Glavar preselil iz Komende na svoje graščinsko posestvo v Lanšprežu pri Mirni na Dolenjskem, ki ga je kupil za 25.000 forintov od grofa Alojzija Auersperga. Tudi

tu je Glavar ljudem vsestransko pomagal k napredku. Ko se je pa čutil oslabelega — bil je srčni bolnik, ki mu je trebanjski kirurg ponovno pušchal kri — je 21. 1. 1784 poskrbel za oporoko, v kateri je določil za glavnega dediča revne in bolne brez razlike stanu iz komendske fare na Gorenjskem in za podložnike lanšpreške gosposčine. Umrl je v Lanšprežu 24. 1. 1784.

»Za vse te bolnike naj se zgradi primerna bolnišnica s stalnim zdravnikom v Komendi,« kjer sem — tako pravi v oporoki — »večino svojega premoženja s svojo prizadevnostjo kot začasni upravitelj imenovane Komende, tudi istega pridobil.« To oporoko so podpisali poleg testatorja še zdravnik Anton Jelovšek, kirurg Jože Ebert, mirenski vikar Franc Gartner in šentrupertski nadžupnik Štefan Videtič.

Svojima posebnima zaupnikoma: novomeškemu proštu dr. Martinu Jabačinu in svojemu adoptirancu beneficatu in magistru Jožefu Tomlju v Komendi pa je dal še posebna navodila, po katerih oba dosmrtno uživata dohodke iz lanšpreškega posestva, po smrti obeh pa naj se uredi izgradnja bolnišnice v Komendi iz prodane gosposčine v Lanšprežu.

V oporoki je določil, naj imajo v tej bolnišnici prednost najprej domačini in med ubožnimi najubožnejši. Ti naj bi bili oskrbovani s potrebno hrano, obleko, zdravili, posteljino in ljubeznivo postrežbo.

Določil je, naj se nastavi zdravnik, ki je ljudomil in več jezika domačinov, torej več slovenskega jezika. Zdravnik naj ima prosto stanovanje, letno plačo 150 forintov ter sme zdraviti tudi druge zunaj bolnišnice, vendar ne na škodo bolnikov v bolnišnici.

Posebej zahteva, naj ima zdravnik vedno pripravljena potrebna zdravila in naj o njih vodi poseben zapisnik. Upravo bolnišnice vodi komendski Glavarjev beneficiat, ki mora vso potrebno oskrbo urejevati. Bolnike mora obiskovati in poizvedovati, kaj potrebujejo. Zdravnik pa naj ga dnevno obvešča o stanju bolnikov. »Za večne čase« ima pravico sprejemati v bolnišnico beneficiat, v primeru smrti pa župnik ali kaplan v Komendi. Predlagati sprejem domačih bolnikov ima pravico komendski župnik, za lanšpreške pa lanšpreški posestnik, v primeru administracije »Komisija ustanov« in če te ni, pa ima pravico svoje revne in bolne farane predlagati krajevni župnik.

Beneficiat je dolžan vsako leto konec januarja predložiti obračun za preteklo leto ko-

»Glavarjeva bolnica« špital
v Komendi

misiji ustanov pri deželni oblasti: koliko bolnikov je bilo oskrbovanih, koliko jih je umrlo, koliko ozdravelo in koliko jih je ostalo v bolnišnici, koliko je stalo vzdrževanje za zdravila in drugo oskrbo.

Da se bo mogla bolnišnica zidati in z vsem okrbovati, naj se v ta namen takoj uporabi polovica dohodkov po smrti prvega uživalca (seveda se morajo prej odplačati morebitni dolгови na posestvu).

Po teh navodilih sta izvršitelja Glavarjeve oporoke sestavila Ustanovno pismo 8. oktobra 1784, ki je bilo z raznimi navodili še posebej potrjeno od kranjske deželne vlade v Ljubljani 9. 7. 1803.

Preden je prišlo do gradnje te bolnišnice, je bilo treba še mnogo ovir odstraniti. Sprožena je bila misel, naj bi se izkupiček prodane Glavarjeve graščine uporabil za bolnišnico usmljenih bratov v Ljubljani. Temu se je uprl komendski beneficiat Tomelj. Vsa zadeva je bila predložena cesarski dvorni pisarni na Dunaju, ki je s svojim dvornim dekretom z dne 31. 1. 1799 končno odbila kakršnokoli drugačno razlago Glavarjeve oporoke, kakor je testator sam hotel imeti opravljeno.

Tako se je pod vodstvom beneficiata Petra Janežiča leta 1804 zgradila bolnišnica — (»Krankenhaus« — imenovana v oporoki in prav tako tudi na gradbenem načrtu iz 1802). Ko je bila zgradba tudi notranje opremljena, so leta 1805 sprejeli prve bolnike. Do leta 1812 je bolnišnica po testatorjevi zamisli neovirano delovala. To leto pa je francoska okupatorska oblast po intendantu Baselliju isto ukinila in ves kapital prenesla na ljubljansko civilno bolnišnico z obljubo »da bodo

komendski bolniki dobivali dnevno po 7 krajcarjev«. Toda ti bolniki so bili opeharjeni, nihče ni dobil niti krajcarja.

Po končani francoski okupaciji je avstrijska deželna oblast v Ljubljani (16. okt. 1815) zopet vso imovino Glavarjeve ustanove vrnila komendski bolnišnici, ki je ponovno začela delovati. Število bolnikov je vedno naraščalo, zato se je morala zgradba povečati, seveda z novimi težavami.

Kranjski deželni odbor je postal poseben varuh Glavarjeve bolnišnice, ki je konec 1864. leta imela že bogato vsoto 167.025 forintov. To bogastvo je začelo mnoge mikati, da si ga prisvojijo. Tako je kamniški župan dr. Vošnjak, ki je bil tedaj deželni poslanec, dosegel od deželnega odbora v Ljubljani (št. 9093 z dne 7. 1. 1889) predlog, naj bi se kapital ustanove (konec leta 1886 je znašal že 195.233 forintov) prenesel v Kamnik, kjer bi se lažje zgradila večja bolnišnica.

Ta predlog je komendski upravitelj bolnišnice župnik Matevž Tavčar odbil s pojasnilom, da bi bila vsakršna odtujitev denarja in ukinitve bolnišnice v Komendi v nasprotju z namenom testatorja in z že citiranim cesarskim dvornim dekretom. Vse mogoče trditve Kamničanov so sprožile novo misel, naj bi se del kapitala odtrgal za novomeško bolnišnico, ker je Lanšprež v tej dolenski regiji. Tudi to bi bilo nekaj nasilnega.

Vse to prerivanje sem in tja je zaključila končna obravnava v Komendi z odlokom deželne vlade št. 13810 z dne 27. 11. 1907. Tedaj se je odločila preureditev Glavarjevega zavoda in namestitve stalnega zdravnika v Komendi. Ostalo pa je pri starem, le strežništvo

se je spremenilo. Laične strežnice so zamenjale izšolane bolniške sestre — usmiljenke iz Zageba, ki pa so po prvi svetovni vojni odstopile to strežništvo ljubljanskim usmiljenim sestram.

Prva svetovna vojna je uničila tudi ves kapital Glavarjeve bolnišnice, ki je znašal leta 1914 veliko vsoto 545,718 kron. Takratna deželna vlada je brez vednosti upraviteljstva bolnišnice to vsoto na svojo roko odstopila za vojno posojilo in s tem se je tudi Glavarjeva bolnišnica spremenila po letu 1918 v ubožno ustanovo za oslabele osebe, za katere so po ukinitvi določene letne dotacije od nove jugoslovanske oblasti v Ljubljani do leta 1928 morale plačevati odtlej tiste občine, ki so imele svoje »uboge« v tej ustanovi, ki je tolikim ljudem skozi dobro stoletje izkazovala vso resnično bolniško oskrbo iz ustanovnikove imovine-gratis.

Stalni zdravnik je bil v Komendi le občasn. Sicer pa je bolnike oskrboval zdravnik iz Kamnika. Kvalificirane bolniške sestre usmiljenke so po zdravnikovem navodilu skrbele za oslabele, pa tudi zunanjim ljudem so mnogo dobrega storile za zdravje. Še danes je živ spomin na »špitalske sestre«.

V zadnjem letnem poročilu (z dne 6. 3. 1941, št. 9) prosvetnemu oddelku banske uprave v Ljubljani je upravitelj bolnišnice župnik Janez Zabukovec sporočil, da vrednostni papirji v skupnem znesku 545.748 avstrijskih kron in 68 vinarjev, ki jih banska uprava dravske banovine hrani, niso nič donesli. V oskrbi pa je bilo leta 1940 11 onemoglih moških in 7 žensk. Za domače prizadete je plačevala komendska občina v prvem četrtletju po 7 din, v drugem četrtletju do 1. okt. po 8 din in zadnje četrtletje po 8 din in pol. Za tuje pa so plačevali od 7 do 10 din dnevno. To je bilo zadnje uradno poročilo s pečatom P. P. Glavarjeva bolnišnica v Komendi.

Leta 1947 pa je ustanova Glavarjeve bolnišnice prenehala delovati. Zgradba z vrtom je postala last ljudskega premoženja. Bolnike in onemogle so preselili v »Dom počitka« v Mengšu in Domžalah.

Žal, skoraj polovica gradbene zunanosti je izgubila prvotno lice, ko so več prostorov znotraj preuredili za šolske razrede. Danes v zgradbi ni več šole, pač pa je po zaslugi krajevne skupnosti v Komendi prenovljena nekdanja Glavarjeva bolnišnica postala splošni arhiv kamniške občine in Društvo upokojen cev ima v pritličju nekaj prostorov.

Pri ljudstvu pa je še trden spomin na Glavarjevo bolniško ustanovo, ko se ta zgradba še vedno redno imenuje »špital«.

Ker pa je vsak podatek o zdravstvu v teku preteklih stoletij na Slovenskem res dragocen, je le prav, da se poslužimo tudi cerkvenih oznanilnih knjig, saj se je skoraj povsod (še do druge svetovne vojne) ljudstvo obveščalo v cerkvi tudi o zdravstvu, ki je zadevalo na splošno vse ljudi, kot npr. cepljenje otrok zoper koze, skrb za higieno pred nalezljivimi boleznimi in podobno. Pa tudi o vpeljavi mrliškega ogledništva je zanimiv zapis v teh knjigah.

Za primer imam pri roki več oznanilnih knjig iz 19. stol. od leta 1824 dalje v župnij. arhivu v Komendi. Obstoji 9 takih knjig od 1824 do 1900. Pisane so večinoma v takratni ljudski slovenščini pa tudi v nemščini in latinščini.

Cerkev je skušala pomagati, če je šlo za ljudski blagor in za ljudsko zdravje. To se je navadno sporočalo faranom, ki so bili navzoči pri nedeljskem bogoslužju, iz oznanilne knjige. Kar pa ni bilo primerno za oglaševanje v cerkvi, je pa poseben občinski klicar okliceval zunaj cerkve in to mnogokje še po drugi svetovni vojni po jutranji maši. V mestjih, kot npr. v Kranju je občinski stražar z bobnanjem kliceval ljudi na poslušanje odločb raznih oblasti še po prvi svetovni vojni. Dandanes vemo, kako je s takimi obvestili.

A

Po letu 1825 je bilo vsako leto skrbno oznanjeno cepljenje zoper koze: kdaj in kje bo potekalo in za katere otroke. Po cepljenju pa so bile matere posebej povabljene, da že cepljene otroke prinesejo na pregled. Seveda se ta navodila niso stoddostno izpolnjevala, vsaj začetkoma ne. Zato je tedanji župnik Franc Peterca na 5. pobinkoštno nedeljo 1825 oznanil, da je treba prinesiti še necepljene otroke v župnišče »v tork dopoldne in popoldne« da kakiga atepanja ne bote imele, bógajte!« Tako se je podobno ponavljalo še več let. O binokostih 1830 pa je bilo povedano: »Otroke, ki se jih ne prinese v župnišče, boste morali nesti u Mekinje«. (Tedaj je bil kamniški okrajni urad v mekinjskem samostanu). Pozneje je bilo cepljenje otrok s pregledom ali v mežnariji ali v špitalu ali v šoli v Komendi.

Iz oznanila župnika Martina Grosa na 5. pobink. ned. 1840 pa je razvidno, da zavest o koristnosti cepljenja otrok zoper koze še ni zajela ljudske duše na splošno. Naj navedem: »Juter na sv. Urbana dan imajo vse matere cele fare zjutrej ob 9. uri svoje otročiče kteri so letos rojeni in tud vse druge kater so že pred rojeni, pa jim niso še koze stavlene ble,

u mežanarijo pernest, da jim bodo kože stavlene. Nobena nima ven ostati. Če bo ktera ven ostala, bo s tistim poštrafana, katere so za take puntarce postavlene.«

V poznejših oznanilih ni več strožjih opozoril, iz česar je sklepati, da so to zdravstveno preventivo začeli jemati resno. Gotovo pa je k splošni zdravstveni izobrazbi pri ljudeh pripomogla tudi Glavarjeva bolnišnica v Komeni, kjer je bil zdravnik z določeno nalogo pomagati tudi bolnikom zunaj bolnišnice.

B

Zanimiv je pouk o strupenosti volčje češnje ali volčjaka, ki raste po naših gozdovih. V oznanilni knjigi je napisano nemško besedilo v gotici in sicer na 21. pobinkoštno nedeljo 1826.

Nazorno opiše liste, dišeči cvet, iz katerega postane v avgustu že lep temnoplavkast sad, vablji, omamljiv in zelo strupen. Če človek užije tak sadež, postane omamljen, prične se dušiti in bruha; lahko povzroči tudi očesno slepoto. Protisredstvo: Obkladke s kisom namočene polagati na trebuh in nogi ter klistir iz ajbiša (slez) in pšenice.

C

Leta 1836 je morala v vaseh Moste, Suhadolce in tedanji Kaplavasi razsajati hujša bolezen, ki pa ni označena. Ker je razsajala v avgustu, ko je tudi v tem stoletju kdaj do ureditve vodovoda po drugi svetovni vojni razsajal tifus, je verjetno tudi tedaj bil tifus, tista »huda bolezen«. V tem času so se vodnjaki izsušili, zato so ljudje tudi zase uporabljali vodo iz Pšate ali Tunjišče, kamor so redno vodili živino napajat.

Na 13. pobink. nedeljo — 21. avgusta 1836 — je bilo oznanjeno, da bo v sredo na sv. Jerneja dan maša na Križu v zahvalo, »da je huda bolezen prenehala in da so bile druge vasi v fari te strašne šibe obvarovane.«

Tudi že leta 1757 je razsajala po komendski fari nalezljiva kužna bolezen, kot jo omenja pismo komendatorja Testaferrate kot »molte gravissime malattie di febre maligne«, zaradi katere je bil v Komendo poslan od deželne vlade poseben zdravnik, da bi olajšal in zdravil te obolele, med katerimi jih je od 100 komaj 50 ozdravilo. (Pismo, poslano P. P. Glavarju z Malte 13. dec. 1757). Iz tega poročila o najtežji vročinski bolezni je sklepati, da je mogla biti tista bolezen verjetno ali tifus ali griža, ko je bila v avgustu do začetka jeseni.

D

V nedeljskem oznanilu 10. 3. 1871 je povedano: »Na Notranjem pa tudi po nekaterih krajih na Dolenjskem je veliko pomanjkanje in lakota. Po vsih krajih se za te reveže mili darovi pobirajo, torej se spodobi, da jim tudi mi kaj pomagamo. Zato bo danes teden mežnar po cerkvi darove pobral«. Nabralo se je 16 goldinarjev in 50 krajcarjev. Za tedaj kar lep denar.

Lakota pa je povzročala nedohranjenost in s tem tudi razne bolezni. Ljudje so si pomagali po svojih najboljših močeh.

E

Čeprav naslednje ne sodi naravnost k zdravstvu kot takemu, se mi zdi vendarle umestno, da se ne opusti vest o začetku mrliškega ogledništva na slovenskem podeželju.

Na Veliko noč 1825 je vpisano: »Vam oznamim, de od visoki deželne oblasti je bilo že pred dvema lejtmi zapovedano, da mora tudi po deželi kakor je že po mestih zdavnaj navadno sledni mrlič od u timu postaulenega moža poprej ogledan — on pokopan biti. Krog in krog nas se je to ogledovanje že pred časa začelo.

Kresija tudi to per nas upelati zapove.

Namen merliča ogledovati pa je ta-le:

1. Da koga živiga, ktiri se jim smertni zdi, ne pokopljejo.
2. Za nalezljive bolezni hitro zvedeti, da more Gosposka précej od začetka nevarnost odverniti.
3. Obvarovati, de se merličeva bolezen po obleki in pojsteli umerevšiga družih ne prime in ne raznese.

4. Zvedeti skrivni poboj in ubijavca.

De se ta dobrotljivi namen merliča ogledovanje doseže, je per tim to-le potrebno:

a) Povedati merliča bolezen.

b) Ogledati merliča

c) V potrebi razsojevalca ogled imeti.

Noben merlič se ne sme po postavi prej kakor 48 ur po storjeni smerti pokopati, zunaj ktiri hitro gnijê in smerde ali to le po zadohlenim gosposkinskim dovoljenjem.

Merliča ogledovati bi imeli le padarji, kir pa tega ni soseska med seboj umniga in pošteniga moža ktiri zna pisati, u tim zvolijo.

Jaz menim, de ne boste nič čez to imeli, ker sim jez k tim šolmaštra odbral. Od tega mora zdej po postavi vsak merlič u moji fari ogledan biti in poprej ne bode noben pokopan, dokler ne bode od šolmaštra meni zedelec naprej pisan odrajtan.

Kaker hitro tedej eden tu ali tam umerl bode, tako hitro za naprej šolmaštra za ogle-dovanje pokličite, cvancgarca mu bode mogla po postavi za to delo dana biti in šolmašter bode po njemu danih postavah ravnal.«

To delo je opravljal učitelj skozi 19. stoletje ko je bil učitelj navadno tudi še organist in cerkovnik. Ko pa je nastopil konec prejšnjega stoletja organist obenem tudi cerkovnik kot samostojno službo je učitelj bil tega bremena odvezan. Organist pa je to opravilo vršil še več let po drugi svetovni vojni, dokler

ni to delo prevzela strokovna zdravstvena služba.

Iz teh skromnih podatkov je razvidno da so tedanji odgovorni faktorji skušali ne samo v mestih, temveč tudi po podeželju osnovna zdravstvena navodila ljudem približati, kolikor so bila nujno potrebna in splošno že znana in priznana.

VIR

1. Beneficijski arhiv v Komendi — oporoka P. P. Glavarja. — 2. Župniški arhiv v Komendi — oznanile knjige iz 19. stoletja.

PRISPEVEK K PODOBI O VOJAŠKEM UPORU V MARIBORU LETA 1919

JANEZ J. ŠVAJNCER

Tudi po posvetu slovenskih zgodovinarjev v Mariboru je ostal vojaški upor julija 1919 še vedno nedorečena tema, kar je bilo zapisano že v poročilu o zborovanju.¹ Tudi ob želji po zaokrožitvi podobe o uporu s pomočjo arhivskih virov iz Avstrije je vendarle mogoče dodati nekaj dejstev ali poizkusov drugačnih ali dodatnih razlag že znanih virov. Zakaj?

Vojaški upor julija 1919 v Mariboru in med vojaštvom (mariborskega polka) na koroškem odseku je v obravnavanju prerasel meje zgodovinopisnega odnosa do teme, kar je bilo mogoče najbolje oceniti prav na mariborskem posvetu in kar je mogoče ugotoviti tudi po določenih zapiskih, do katerih prihaja v časopisju. Ob nespornem zgodovinskem odnosu raziskovalca dr. Ževarta do upora² je prišlo tudi do drugačnih razlag. Nekateri ekstremni razlagalci skušajo vzroke in podobno upora prilagoditi svojemu konceptu. Boljševiško tendenčna plat razlage bi rada videla v uporu pravo boljševiško revolucionarno dejanje. Ponujena je bila že leta 1952.³ Po objavi v Delu je prišlo do ponatisa v Slovenskem poročevalcu, časopisu z veliko naklado in odmevnostjo, kar je dalo članku še posebno težo in zapisane ocene naredilo splošno znane. Kljub vsemu, kar danes že vemo o uporu, ima ta razlaga še vedno vnete zagovornike, če je potrebno. Teza o boljševiški, torej revolucionarni naravi vzrokov upora, je dobila kot protiutež spet tendenciozno protirazlago o »avstrijakantstvu« upora. Ekstremnost obeh smo lahko spoznali na posvetu v Mariboru. Vendar je treba reči, da je bila ekstremnost »protiboljševiške« razlage očitno rojena v

želji ovreči prvo, to je »boljševiško« razlago. Pojavila se je sicer že leta 1919, vendar je prišla v zgodovinopisje kot odmev na »boljševiško« razlago veliko desetletij kasneje. Dejansko pa je bila rojena med mariborskimi Maistrovimi borci, najprej kot tih odpor in z demokratizacijo naše družbe tudi drugače.

Nadaljevanja v TV15 leta 1966⁴ to potrjujejo. Pretirano poudarjanje avstrijsko obarvanih vzrokov upora je bilo dejansko rojeno v želji Maistrovih borcev, da bi svojemu priljubljenemu poveljniku zbrisali madež, ki so mu ga skušali prilepiti tudi v zvezi z uporom. Odkar je nesporna nemškoavstrijska plat krvavih demonstracij v Mariboru 27. januarja 1919, je zatrtje vojaškega upora z obema na smrt obsojenima edini za napad na Maistrov lik sprejemljivi madež, ki je še ostal na generalu. V želji za vsako ceno narediti tega prvega slovenskega generala tujega pogledom naše družbe, protimaistrovska razlaga daje pri sodbi o njegovih dejanjih povsem enako težo temu, kar je storil novembra 1918, in njegovemu kasnejšemu delovanju v okvirih velikosrbske buržoazne kraljevine. Tako je Maister razdeljen na »dobrega« in »slabega« Maistra in obe podobi naj bi imeli v ustvarjanju slike o njegovem pomenu enako težo. Ker je spodelovalo utvari o delavsko razrednih demonstracijah v Mariboru 27. januarja 1919 in ker je tudi delovanje v Narodni odbrani dejansko samo znamenje Maistrovega »veteranstva« z vsemi dobrimi in slabimi značilnostmi vseh veteranstev in bivših borcev, je ostal samo še vojaški upor. Ob sprejeti tezi o njegovi boljševiško revolucionarni naravi je povsem ra-